

Comunicarea medic-pacient în context psiho-somatic

Darian Leader, David Corfield, *De ce se îmbolnăvesc oamenii?*
(Editura Trei, Bucuresti, 2012)

Vlad ICHIM

Cartea *De ce se îmbolnăvesc oamenii?*, publicată în 2007 de către Darian Leader și David Corfield, reprezintă o încercare de a aduce în atenția publicului un aspect al medicinei care a fost prea mult timp trecut cu vederea: este vorba de dimensiunea psihosomatică a fenomenului bolii și îmbolnăvirii.

Colaborarea autorilor sus amintiți nu a fost nici întâmplătoare și nici nejustificată. Darian Leader este specializat în psihanaliză, el fiind chiar membru fondator al „Centrului de cercetarea și analiză freudiană”, în vreme ce David Corfield este specializat în filosofie, fiind însă interesat în mod deosebit de relația acesteia cu psihologia și matematica.

Medicina psihosomatică încearcă să atragă atenția asupra faptului că psihicul uman are un rol în evoluțiile trupului, legătura dintre ele fiind mai strânsă decât se crede. Din punctul de vedere al medicinei psihosomatice, mintea și trupul sunt într-un continuu dialog, purtat la nevoie în planul inconștient, dialog care poate uneori să scape nu doar atenției medicilor, ci și atenției psihologilor. La bază, este vorba de fenomenul de „somatizare”, adică un proces prin care anumite trăiri, sau afecțiuni psihice, pot fi transferate trupului, ducând la apariția diferitor afecțiuni greu de diagnosticat și/sau de tratat după metode standard. După cuvintele autorilor, „avantajul psihosomaticii constă în tipul de *abordare* a problemei și în descoperirea modului în care factorii psihologici sunt implicați, fără a susține că aceștia oferă o modalitate exclusivă pentru însănătoșire” (p. 312). De asemenea, autorii observă că „impasul pentru majoritatea celor vizați de aceste probleme, atât pacienți, cât și care lucrează în domeniul sănătății, îl reprezintă poziția față de cauzalitatea bolii și relația dintre minte și trup” (p. 356).

Lucrarea este organizată pe mai multe secțiuni, discutând mai întâi probleme generale, de principiu, apoi devenind tot mai punctuală, pe măsură ce discuția avansează.

* Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași

Astfel, la început se discută definirea bolii și a felului în care aceasta poate să apară, pentru ca apoi să se analizeze relația cu medicul și dificultățile întâmpinate în cadrul ei de pacient, pentru ca mai târziu să se aibe în vedere tipuri de afecțiuni specifice, cum ar fi bolile de inimă (Capitolul 8) sau cancerul (Capitolul 12).

Abordarea subiectului se face pe bază de cazuri concrete, poate uneori insistându-se prea mult pe ele, autorii arătând însă că psihosomatica este un domeniu puțin explorat, incipient, drept care sunt necesare acest gen de referiri la cazuri practice, pentru a dovedi măcar posibilitatea existenței unor cauzalități mai complexe decât cele tradiționale.

De-a lungul cărții, un număr de probleme principale ies în evidență: relația medic-pacient, care, în zilele noastre este caracterizată de lipsa de atenție față de acesta din urmă – „durata medie a unei consultații într-un oraș ca Londra este între șase și opt minute” (p. 46); birocratizarea excesivă a sistemului medical, care a dus la o supra-specializare, motiv pentru care boala este aproape întotdeauna scoasă din context, redusă strict la simptomele ei evidente; abstractizarea tot mai mare a relației cu boala și/sau cu pacientul, totul reducându-se la statistici și studii generale. De asemenea, se are un vedere și o problemă structurală, care ar putea sta la baza acestor dificultăți: însăși mentalitatea occidentală, în care dualismul minte-corp a ajuns să fie subînțeles, să capete un caracter axiomatic, ceea ce poate foarte ușor să ducă la percepții greșite. În afară de acestea, se are în vedere și problema limbajului și a felului în care acesta afectează modul în care ne raportăm la lume (oamenii gândesc în concepte). În acest sens, autorii observă că „scindarea dintre minte și trup este ea însăși *un mecanism de apărare față de recunoașterea modului în care ne afectează gândurile tulburătoare, exagerate sau care nu pot fi procesate.* [...] în nenumărate rânduri semnele organice sunt tratate fără niciun fel de referire la sensul lor, ca și cum întreaga viață mentală nici n-ar exista” (p. 360).

Trebuie avut în vedere faptul că, în mod constant, autorii au grijă să sublinieze că ceea ce propun ei nu este o formă de misticism, o întoarcere către practici cvasi-religioase – ei doresc doar să atragă atenția asupra necesității de a schimba, fie și în parte, modul în care ne raportăm la boală și la pacient, mod care ar trebui să aibă la bază o perspectivă holistă, mai puțin generalizatoare. Medicii din zilele noastre tind să nu considere fiecare caz în parte, tind să nu țină seama de faptul că fiecare pacient este unic, în felul său.

Autorii afirmă că pot exista cazuri în care boala să fie cauzată în totalitate de niște factori psihici, dar, tot la fel, există și cazuri în care factorii psihici pot avea doar un rol parțial, pentru ca, în alte cazuri, să nu

aibă nici un rol în respectiva afecțiune. Tocmai această multitudinea de posibilități necesită o atenție sporită în abordarea pacientului și a bolii. Practic, această lucrare dorește să atragă o dată în plus atenția asupra faptului că nu există boli, există pacienți.

Mai mult, în discuția despre rolul terapiei psihologice se va arăta faptul că până și aceasta trebuie să-și revizuiască procedurile, în lumina ultimelor descoperiri din acest domeniu: de exemplu, autorii observă că, în cazul fenomenului de somatizare, lucrurile sunt mai complicate decât ar crede psihanaliztii, căci în cazul clasic al sentimentelor reprimite, pacientul este oarecum conștient de această reprimare sau, dacă nu este, poate fi făcut să fie. În cazul somatizării, factorul negativ nu este reprimat, împins în subconștient, ci el este transferat *direct* asupra corpului, deci practic pacientul nici nu mai ajunge să se confrunte la nivel mental cu respectiva problemă, pentru ca apoi să se debaraseze de aceasta, trimitând-o la un al nivel al conștiinței. Astfel, acest fenomen poate pune în dificultate chiar și pe specialiștii în psihologie.

O concluzie la toate acestea este că „avem de-a face cu un conflict structural. Serviciile de sănătate și birocrăția societății contemporane se bazează exact pe respingerea dimensiunii narative a umanului. Avem trăsături de personalitate, scoruri ale stresului și tot felul de statistici, dar nu istorisirile și detaliile vieții umane. [...] Chiar și în domeniul psihanalizei, zilele studiilor de caz aprofundate sunt de mult trecute. În schimb găsim scurte viniete și cazuri comprimate, în care vorbirea directă a pacientului este din ce în ce mai neglijată sau mai puțin reprodusă” (p. 358).

Din punct de vedere tehnic, cartea tinde uneori să fie prea generală, să facă abstracție de cerințele științifice ale unei teorii. Astfel, se abuzează de exemple personale, pe baza cărora se trag apoi concluzii generale. Mai mult, uneori, pe baza a numai unul sau două exemple autorii se simt îndreptățiți să tragă concluzii referitoare la întregul sistem medical, sau tip de terapie.

Pe de altă parte, în unele locuri, într-o încercare de a nu formula teze prea pretențioase, autorii tind să-și nuanțeze afirmațiile până la a le face irelevante, din cauză că au fost slăbite prea mult. Se poate ajunge la observații de genul că un anumit tip de terapie ar putea să fi fost de folos, uneori, la unii pacienți, dar nu se poate ști în ce fel și cât de mult... De asemenea, la pagina 315, se vorbește de cazul unui pacient ale cărui simptome au fost ameliorate prin acupunctură, dar de fapt ceea ce l-a ajutat n-ar fi fost terapia în sine, ci faptul că, fiind dureroasă, i-a creat pacientului sentimentul unei ispășiri prin suferință. Se poate pune întrebarea dacă un asemenea caz poate fi relevant pentru eficacitatea terapiei

alternative sau, mai mult, în ce măsură ar putea fi repetabil. Tot în acest sens, la pagina 317, se arată că terapia de grup poate fi dăunătoare anumitor pacienți, deși în alte cazuri se arătase că dăduse rezultate bune. Problema acestor studii este, așa cum s-a mai spus, că particularizarea excesivă poate duce la un grad prea mare de relativizare, care la rândul ei să ducă la irelevanță. Este adevărat că autorii subliniază și ei, pe alocuri, aceste dificultăți.

În linii mari, se poate spune că lucrarea oferă niște direcții generale pentru studii mai aprofundate, că scoate în evidență unele aspecte trecute cu vederea până acum. Chiar dacă ar fi fost de dorit un grad mai mare de rigurozitate, trebuie ținut cont și de faptul că domeniile avute în vedere sunt relativ tinere (nu numai psihosomatica și psihanaliza, dar chiar și medicina modernă sunt discipline fundamentate nu cu foarte mult timp în urmă), drept care nu se poate cere un grad foarte ridicat de exactitate.

Cartea de față ne îndeamnă să ne punem o serie de întrebări, să fim dispuși să re-evaluăm unele concepții despre viață și om, să acceptăm că de multe ori realitatea este mai complexă decât pare. De asemenea, lucrarea de față dorește să deschidă drumul către o perspectivă mai umanistă, mai holistă, în ceea ce privește ființa umană și poziția sa în raport cu suferința și moartea.